

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Barbary Sawczuk-Gołaszewskiej pt. „Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych szkolnictwa średniego w czasie pandemii COVID-19” przygotowanej pod kierunkiem dra hab. inż. Zbigniewa Ciekankowskiego, Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego Kalisz 2023 rok

Uwagi ogólne

Celem sporządzonej recenzji jest stwierdzenie, czy rozprawa doktorska opracowana przez mgr Barbarę Sawczuk-Gołaszewską pt. „Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych szkolnictwa średniego w czasie pandemii COVID-19” spełnia wymagania niezbędne do nadania stopnia doktora określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668). W recenzji zwrócono uwagę i poddano ocenie: wybór tematu i określenie tytułu rozprawy, zawartość merytoryczną rozprawy jej cele wraz z strukturą procesu badawczego, oryginalność rozwiązania przyjętego problemu badawczego, przygotowanie do prowadzenia badań.

Wybór tematu i sformułowanie tytułu rozprawy

Oceniając wybór tematu i sformułowanie tytułu pracy stwierdzam, że podjęte przez Doktorantkę rozważania mają duże znaczenie poznawcze, wzbogacają zakres wiedzy zarówno w ujęciu teoretycznych uwarunkowań funkcjonowania placówek edukacyjnych, jak i praktycznych rozwiązań w obszarze kompetencji pracowników i przygotowania placówek edukacyjnych do działań w sytuacji kryzysowej. Problematyka bezpieczeństwa placówek edukacyjnych jest niezwykle ważna, aktualna, niedostatecznie jeszcze rozpoznana i stanowi kluczowe znaczenia dla zapewnienia sprawnego i skutecznego funkcjonowanie systemu oświaty.

Przyjęty przez Doktorantkę główny problem badawczy w postaci: jak zorganizowany był system bezpieczeństwa polskich placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii COVID-19 i jakie usprawnienia można wdrożyć wzmacniając rozwiązania systemowe? jest trafny i koreluje z tokiem prowadzonych badań.

Opracowane treści w pełni pokrywają się z tytułem dysertacji i przyjętymi celami badawczymi. Uzyskane wyniki badań i ich interpretacja świadczą o dobrym przygotowaniu Doktorantki do samodzielnej pracy naukowej i powinny przyczynić się do zmniejszenia luki badawczej w zakresie funkcjonowania placówek edukacyjnych szkolnictwa średniego w sytuacjach kryzysowych.

Ocena układu i zawartości merytorycznej

Rozprawa zawiera wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografię, spis tabel, rysunków, wykresów oraz załączniki. Całość liczy 309 stron. Treści zawarte w poszczególnych rozdziałach i podrozdziałach są kompletne oraz właściwie usystematyzowane. Każdy rozdział ma jednolitą strukturę, co sprawia, że rozprawa jest czytelna i przejrzysta. Przyjęta struktura procesu badawczego tworzy spójny i logiczny ciąg myślowy, podporządkowany tematowi pracy.

Doktorantka poprawnie dokonała kwerendy literatury przedmiotu w zakresie nauki o bezpieczeństwie składającej się z: 104 pozycji zwartych, 34 artykułów naukowych opublikowanych w uznanych przez społeczność naukową Zeszytach Naukowych, 43 źródeł prawnych oraz 78 źródeł internetowych. Mankamentem przeprowadzonej kwerendy jest niewielki udział opracowań obcojęzycznych zwłaszcza wśród pozycji zwartych. Mimo to materiał źródłowy został dobrany właściwie i jest wystarczający do poprawnego opracowania tematu. Rozważania teoretyczne uzupełnione zostały 7 rysunkami, 6 tabelami, 51 wykresami, oraz 2 załącznikami. Rozprawa została zredagowana starannie. Rysunki, tabele i wykresy opracowane są poprawnie.

We Wstępie Doktorantka z dużym znawstwem zagadnień przedstawiła sytuację problemową podkreślając, że pandemia była zagrożeniem wszechstronnym obejmującym każdy aspekt życia społecznego. O ile jej podłoże sięgało obszaru zdrowia i medycyny, to walka z nią sprawiła, że skutki odczuwane były we wszystkich dziedzinach funkcjonowania społeczeństwa. Sektor szkolnictwa nie był wyjątkiem w tym zakresie. Niezwłocznie po ogłoszeniu pandemii, a później w miarę rozwoju zagrożenia, na bieżąco aktualizowano bazę formalną regulującą funkcjonowanie placówek edukacyjnych. Wydano szereg rekomendacji i

zaleceń dotyczącego organizacji procesu edukacyjnego oraz ograniczających ryzyko zagrożenia. W dysertacji poddano analizie trzy okresy około pandemicznego funkcjonowania placówek edukacyjnych średniego szczebla, tj. nauczanie zdalne w czasie lockdownu, nauczanie hybrydowe oraz powrót do nauki stacjonarnej. Na pozytywną uwagę zasługuje fakt wyjaśnienia we wstępie zasadniczych kwestii terminologicznych zawartych w temacie dysertacji. Następnie Doktorantka w sposób jasny i czytelny przedstawiła streszczenie zawartości rozprawy.

Rozdział pierwszy dotyczy metodologicznych aspektów prowadzonych badań odnosząc się do: uzasadnienia wyboru tematu, przedmiotu i celu badań, hipotezy, wykorzystanych metody badawczych oraz do organizacji i terenu badań.

W procesie badawczym Doktorantka szczególną uwagę zwróciła na ograniczenia badawcze. Doktorantka w sposób przemyślany przedstawiła uzasadnienie podjęcia badań. Na pozytywną uwagę zasługuje fakt, że Doktorantka zawodowo związana jest z omawianymi w rozprawie zagadnieniami. W czasie pandemii doświadczyła bezpośrednio wyzwań związanych z tym precedensowym wydarzeniem. To z kolei umożliwiło analizę i ocenę zauważonych postaw innych osób i przedstawienia ich w formie opracowania naukowego.

Przyjęte do realizacji cele rozprawy doktorskiej zostały opracowane poprawnie. W procesie badawczym Doktorantka słusznie wyodrębniła cel poznawczy oraz cel użyteczny. Do celu poznawczego zaliczyła identyfikację formalnych i organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania polskiego systemu szkolnictwa średniego w świetle zachowania i kształtowania bezpieczeństwa wybranych placówek, ze szczególnym uwzględnieniem czasu pandemii COVID-19. Natomiast za cel użyteczny przyjęła usystematyzowanie wiedzy dotyczącej bezpieczeństwa placówek edukacyjnych średniego szczebla oraz określenie propozycji usprawnień wzmacniających bezpieczeństwo funkcjonowania polskich placówek edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń epidemicznych. Cel praktyczny stanowi uzupełnienie celu poznawczego, co stanowi o ich kompetentności i spójności.

Logiczną konsekwencją tak sformułowanych celów rozprawy było opracowanie problemu głównego, problemów szczegółowych oraz hipotezy głównej i hipotez szczegółowych.

Zastosowanie kilku komplementarnych uzupełniających się metod naukowych zarówno teoretycznych, jak i empirycznych umożliwiło Doktorantce zrealizowanie celu, zbadanie przyjętych problemów naukowych oraz weryfikację hipotez.

Ujęcie metodologiczne problematyki badawczej jest poprawne i stanowi mocną konstrukcję teoretyczną rozprawy. Dobrą stroną rozprawy jest fakt, że Doktorantka

wykorzystała ustrukturyzowany materiał do postawienia interesujących hipotez badawczych. Przedstawione wnioski i ich eksplikacje są prawidłowe i starają się rozwiązać przyjęte cele.

Podsumowując, można stwierdzić, iż przyjęta struktura procesu badawczego pozwoliła w sposób oryginalny zrealizować postawione cele, świadcząc o dojrzałości naukowej Doktorantki. Uważam, że rozdział metodologiczny został opracowany bardzo dobrze. Odzwierciedla w sposób logiczny i klarowny algorytm przeprowadzenia procesu badawczego.

W rozdziale drugim Doktorantka w sposób spójny dokonała analizy teoretycznej (literaturowo – prawnej) stanu wiedzy dotyczący istoty bezpieczeństwa placówek edukacyjnych. Ważnym elementem w procesie badawczym jest zrozumiałość przyjętej terminologii. Należy zgodzić się z Doktorantką, że próba naukowego odzwierciedlenia wybranego fragmentu rzeczywistości to postępowanie zaczynające się od ustaleń terminologicznych. Dokonując analizy przedmiotu badań Doktorantka słusznie wzięła pod uwagę zarówno istotę ogólnych uwarunkowań bezpieczeństwa, jak i szczegółowe odniesienia do współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa placówek edukacyjnych. Doktorantka w sposób logiczny i niejednokrotnie krytyczny przedstawiła uwarunkowania funkcjonowania systemu bezpieczeństwa placówek edukacyjnych szczebla średniego. Rozdział opisujący bezpieczeństwo placówek edukacyjnych został opracowany dobrze dając podstawę do dalszych szczegółowych rozważań.

Rozdział trzeci „Charakterystyka funkcjonowania placówek edukacyjnych średniego szczebla w przestrzeni narodowej” jest kluczowym dla prowadzenia dalszych rozważań. W rozdziale tym można wyodrębnić trzy główne obszary wiedzy mające bardzo ważne znaczenia dla przebiegu całości badań. Pierwszym obszarem jest charakterystyką funkcjonowania edukacji średniego szczebla w krajach europejskich o ustabilizowanym systemie kształcenia, do których Doktorantka trafnie zaliczyła Niemcy, Francję, Czechy, Szwecję, Holandię, Włochy, Hiszpanię, Norwegię oraz Wielką Brytanię. Następnie Doktorantka poddała analizie formalno – prawnej uwarunkowania systemu edukacji uwzględniające specyfikę szkolnictwa średniego w Polsce. Doktorantka słusznie zauważa, że organizacja edukacji średniego szczebla w Polsce w wymiarze ogólnym nie odbiega znacząco od innych państw europejskich

Bardzo ważnym obszarem dociekań naukowych jest podrozdział opisujący elementy systemu edukacyjnego na poziomie szkół średnich. Na potrzeby rozprawy Doktorantka wyodrębniła elementy systemu szkolnego o charakterze wewnętrznym oraz zewnętrznym. Podkreślając, że każda szkoła ma prawo do tworzenia autonomicznych reguł określających

wzajemne relacje społeczne panujące w jej obrębie. Jednak nie funkcjonuje ona jako odrębny podmiot edukacyjny, a co za tym idzie, pozostaje pod nadzorem nadrzędnych instytucji, a jej działania muszą być zgodne z zasadami ustalonymi przez państwo. Podrozdział „Funkcjonowanie oświaty na szczeblu lokalnym” jest elementem komplementarnym w stosunku do wcześniejszych rozważań zamykającym całość problematyki w zakresie funkcjonowania placówek edukacyjnych średniego szczebla w przestrzeni narodowej.

Doktorantka trafnie zauważyła, że organem założycielskim oraz prowadzącym szkoły są jednostki samorządu terytorialnego natomiast to dyrektor szkoły praktycznie zarządza placówką. Jest on jej menedżerem i stoi na straży jakości kształcenia, jak również zapewnienia wszystkim członkom systemu szkolnego bezpiecznych warunków pracy i nauki.

Rozdział ten, podobnie jak drugi ma charakter teoretyczny – poznawczy i zawiera cenne treści, które są wykorzystywane w części empirycznej. Rozdział trzeci oceniam bardzo wysoko.

Rozdział czwarty „Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych w dobie pandemii COVID 19 w opinii dyrektorów szkół” poświęcony został analizie i interpretacji wyników badań uzyskanych poprzez wywiad przeprowadzony z dyrektorami szkół średnich. Wprowadzeniem do analizy i oceny wyników badań jest charakterystyka uwarunkowań funkcjonowania – kondycja placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii COVID 19. Doktorantka wskazała, że w roku szkolnym 2020/2021, w całym systemie edukacji kształciło się 4,9 mln uczniów. W związku z dynamicznie rozwijającą się sytuacją epidemiczną w marcu 2020 roku wprowadzono wiele ograniczeń w funkcjonowaniu społeczeństwa. Jedną z pierwszych decyzji rządu było zawieszenie działalności szkół i placówek oświatowych (11 marca), a także uczelni wyższych, a następnie ogłoszenie (25 marca) nauki zdalnej do końca czerwca. Realizowany wówczas model edukacji nie przystawał do realiów nauczania w formie zdalnej.

Doktorantka trafnie zauważyła, że okres pandemii wiązał się z innymi aspektami funkcjonowania placówki, a co za tym idzie – determinantami bezpieczeństwa. Punkt ciężkości przesunął się z ochrony przed zagrożeniami fizycznym na ochronę przed niebezpieczeństwami o charakterze psychospołecznym, jak również kwestie bezpieczeństwa w sieci. Następnie Doktorantka wyodrębniła i poddała analizie i ocenie trzy grupy czynników, które miały decydujący wpływ na bezpieczeństwo placówek edukacyjnych średniego szczebla. Podsumowując analizę i ocenę wyników badań przeprowadzonych w czwartym rozdziale należy stwierdzić, że Doktorantka wykazała się dużą wiedzą i umiejętnością

interpretacji uzyskanych danych i potwierdziła tym samym, że jest dobrze przygotowana do prowadzenia samodzielnie badań.

Rozdział piaty „Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych w dobie pandemii COVID 19 w opinii rodziców” jest wynikiem przeprowadzonych badań empirycznych wśród rodziców uczniów szkół średnich z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. Narzędzie badawcze w postaci ankiety zostało przez Doktorantkę opracowane dobrze. Ankieta zawierała 52 pytania o charakterze otwartym, półotwartym i zamkniętym z zastosowaniem kafeterii zamkniętej, półotwartej, dysjunktywnej oraz koniunktywnej, co daje gwarancję rzetelności przeprowadzonych badań. Analizę i ocenę otrzymanych wyników badań Doktorantka przeprowadziła w trzech grupach czynników odnoszących się do rozwiązań organizacyjnych i proceduralnych, technicznych oraz psychospołecznych. Czwartą grupą determinantów kształtujących poziom bezpieczeństwa placówek edukacyjnych, nie mniej ważną od wcześniej wymienionych są czynniki odnoszące się do zaangażowania rodziców w ten proces. Rozdział ten oceniam wysoko.

Zakończenie jest ostatnim elementem rozprawy doktorskiej zawierającym podsumowanie rozważań. Należy zgodzić się z Doktorantką, że badania przeprowadzone na potrzeby niniejszej rozprawy doktorskiej pozwoliły na usystematyzowanie wiedzy w zakresie funkcjonowania placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii COVID-19, umożliwiając jednocześnie identyfikację czynników ograniczających w kontekście podejmowanej problematyki. Zebrano także opinie społeczne na ten temat w dwóch niezależnych grupach wchodzących w skład środowiska szkolnego – rodziców oraz dyrektorów szkół. Na podstawie przeprowadzonych analiz możliwe było zaproponowanie trafnych rekomendacji, które mogą stanowić punkt wyjścia dla wszelkich procesów usprawniających.

Podczas wnikliwej analizy treści rozprawy dostrzec można pewne kwestie, które wymagają wyjaśnienia. Proszę o ich uściślenie:

1. W rozprawie doktorskiej jest mowa o wielu negatywnych aspektach związanych z pandemią COVID-19 w kontekście bezpieczeństwa szkolnego. Czy zdaniem Doktorantki okres pandemii przyniósł również jakieś pozytywne zmiany w omawianym kontekście?
2. W hipotezie 4 autorka przyjęła, że rodzice negatywnie ocenią kondycję psychofizyczną swoich dzieci, co jednak nie znalazło potwierdzenia w badaniach empirycznych. Czy Doktorantka może wyjaśnić, jakie były przesłanki do przyjęcia takiego założenia na etapie konceptualizacji badania?

3. W uzasadnieniu wyboru tematu Doktorantka przyznaje, że jednym z czynników determinujących była Jej praca zawodowa oraz posiadane w tym kontekście doświadczenie. Czy Doktorantka może przedstawić wady oraz zalety podejmowania przez badaczy tematyki, która jest bliska ich osobistym doświadczeniom?

Wniosek końcowy

Rozważania Doktorantki zawarte w rozprawie doktorskiej wnoszą znaczny wkład do dorobku naukowego nauki o bezpieczeństwie. Rozprawa doktorska została opracowana poprawnie pod względem edytorskim i merytorycznym. Układ i zawartość rozprawy tworzy spójną, logiczną całość. Praca doktorska mieści się w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Barbary Sawczuk-Gołaszewskiej pt. „Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych szkolnictwa średniego w czasie pandemii COVID-19” spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668) i rekomenduję o przyjęcie jej do dalszego postępowania oraz wystąpienie do Ministra Edukacji i Nauki o wyróżnienie.

dr hab. Henryk Wyrębek, prof. uczelni